
ЮВІЛЕЙНЕ ЗАСІДАННЯ ВЧЕНОЇ РАДИ ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ НАНУ

Мирослав Попович

*академік Національної академії наук України,
доктор філософських наук, директор Інституту
філософії НАНУ*

Перш за все хотів би вас всіх поздоровити з нашим спільним святом, бо це свято не лише філософського цеху, а й ширшої наукової громадськості, зокрема гуманітарної. У нас зберігається поділ наук на природознавчі та гуманітарні. Якщо наука про природу описує і пояснює Всесвіт, то гуманітарні науки говорять не про світ, яким він є, а про світ, яким він повинен бути. Адже раціональність теж належить до норм, що регулюють наше життя і мають нести добро людям. Суспільство має бути влаштоване так, щоб індивід міг розкрити своє внутрішнє багатство.

Сократ, котрий є точкою відліку для європейської цивілізації, відкрив у засадах мислення парадокси, які мають універсальний характер, охоплюючи не тільки доказове мислення, а й сферу того, що повинно бути, сферу моралі, що глибоко розумів і Кант. Проекти соціального облаштування, яких не так уже й багато було висунуто в ХХ сторіччі, як правило, стикаються з парадоксами глибинного характеру.

Ідеться про *проблему свободи* в різних її варіантах: *свободу думки, свободу слова, свободу вчинку*. Чи вільна людина у своїх планах, проектах, експектаціях? Якщо вільна, то чи все можливо принаймні в фантазії, а чи якісь заборони все ж існують, тобто чи гріх є гріх, навіть якщо ми грішимо подумки? Якщо щось залишається забороненим хоча б в уяві,

то що ж це за свобода, якщо навіть подумки щось і подумати не можна? Те ж стосується свободи слова. Боротьба за свободу слова — це боротьба за демократію. Але чи можлива свобода слова, якщо немає свободи думки? Чи здійсненна свобода слова, а якщо її дозволено обмежувати, то кому і за яких обставин? Нарешті, свобода дії. Можна уявити собі суспільство, де свобода дії обмежена лише можливою шкодою, яку дієвець завдає своїм ближнім, — але що тоді залишається від свободи? Чи не створюємо ми вибухонебезпечну суміш, водночас утверджуючи свободу думки і забороняючи дії, до яких кличе розум і серце?

Європейська система цінностей не гарантує однозначності рішень. Вона не говорить сама по собі, чи добра, чи зла людина. Людина може бути страхотливо злою. Але завдяки розуму вона може розрізнити добро і зло.

І бути безконечно доброю.

Ми зібралися тут, щоб відзначити 70-річчя нашого інституту. Сімдесят років — це багато і для однієї людини, і для нас усіх разом взятих. Це вже не просто відтинок часу, це історія. Я хотів би сказати кілька слів на адресу наших колишніх директорів. Усіх, починаючи від Омеляновського, котрого потім забрали до Москви, та Остряніна, котрий потім прийшов на його місце, і подобається нам чи не подобається, що був у нас такий директор — це вже історія. А далі історія нам принесла таких керівників, як Павло Копнін і Володимир Шинкарук.

Утім, чи знаєте ви, що був такий час в Інституті філософії, що він лишився без директора і без співробітників, і, чесне слово, настав такий день, коли в Інституті була одна тільки прибиральниця. Річ у тім, що Інститут задуманий був Центральним Комітетом як ідеологічна установа, призначена не для того, щоб писати правду і взагалі не для того, щоб писати, — тільки щоб виконувати якість завдання партії. Нам всім було тоді дуже важко, бо писати треба було таке, що вже написано в партійних книжках. А як же писати таке, чого там не було? Це як стосовно Корану. Мовляв, якщо у книжці написано те, чого в Корані немає, то її має бути спалено, а якщо написано те, що в Корані вже є, то навіщо вона потрібна? До речі, я саме вчора писав список своїх наукових праць. І перша моя книжка називалася «Похід проти розуму». Проте і за часів обскурантизму були люди, котрі якоюсь мірою в собі цю бацилу свободи думки носили, які все-таки через спротив вижили, котрі це вогнище якимось чином підтримували, так щоб воно колись спалахнуло. І я б сказав, що виглядаємо ми сьогодні досить пристойно. Тож я вас вітаю з нашим спільним святом.

Сергій Пирожков,
*академік Національної академії наук України, доктор економічних наук,
віце-президент НАН України*

«Дата хоч і не надто ювілейна, але кожен рік роботи Інституту філософії можна рахувати як ті 25, що становлять ювілейний період... Інститут філо-

софії — одна з провідних гуманітарних дослідницьких установ Національної академії наук... «Червоне століття» М.В. Поповича справило на мене глибоке враження. Книга пройшла не лише через свідомість, а й через серце автора, бо багато з описаного він сам пережив...

Філософія розвиває і людину, і суспільство, і державу. Все це у Ваших працях є. Сподіваюсь, таких робіт, що чіпляють за серце, надалі буде ще більше».

Оголошує привітання від президента НАН України, академіка Євгена Патона.

Валерій Смолій,

академік Національної академії наук України, доктор історичних наук, директор Інституту історії України НАНУ

«Попри те, що Інститут філософії виник в атмосфері тотального контролю, тотальних репресій, він пройшов тривалий шлях. Варто особливо згадати 60-ті, 70-ті, 80-ті роки минулого сторіччя. Ми вийшли з тих років, але стали іншими. ...

Філософія дає нам розуміння того, як треба і як не треба не лише пояснювати, але й змінювати світ».

Володимир Бугров,

кандидат філософських наук, проректор з науково-педагогічної роботи КНУ ім. Тараса Шевченка

Передає вітання від ректора КНУ академіка НАНУ Леоніда Губерського, який не зміг бути присутнім особисто.

«Філософський факультет університету Шевченка й Інститут філософії — це дві потужні школи, поєднані безліччю дуже тісних зв'язків. Настільки тісних, що можна говорити про єдине середовище співпраці на всіх рівнях, від навчання до досліджень. Сподіваюся, що ці тісні зв'язки матимуть плідне продовження».

Передав вітання з Бучацького р-ну, де М. Попович колись був директором школи (у селищі Золотий Потік).

Анатолій Конверський,

академік Національної академії наук України, доктор філософських наук, декан філософського факультету

«Філософський факультет університету Шевченка та Інститут філософії доповнюють одне одного, адже в інституті працює багато випускників нашого факультету, включно з директорами (Попович, Шинкарук), а працівники ІФ не лише викладають на ФФ, але й ставали його деканами. ...

Справжня мудрість, яку містять праці провідних науковців ІФ, переживе свій час, бо вона некон'юнктурна. ФФ відтворили в 1944, одразу після звільнення Києва, ІФ — у 1946, хоча це й не здавалося найнагальнішим. Тож і ці складні часи не знищать вітчизняну філософію, якщо ми будемо разом».

Станіслав Довгий,
член-кореспондент Національної академії наук України,
доктор фізико-математичних наук, президент Малої академії наук
України

«Філософія сьогодні потрібна молоді. Співробітники Інституту філософії активно працюють у секції «Філософія» Малої академії наук, є членами журі, науковими керівниками, допомагаючи молодим людям у їхніх філософських пошуках».

Вручає спільні нагороди від президій НАН і Малої академії наук співробітникам ІФ.

Петро Толочко,
академік Національної академії наук України, доктор історичних наук,
директор Інституту археології НАНУ

«Співпрацюючи з Інститутом філософії впродовж 55-ти років з тих 70-ти, що він існує, ще від директорства Остряніна, можу засвідчити незмінно високий рівень цієї установи, директорів світового масштабу, таких як Копнін, Шинкарук і Попович. Тієї ж думки дотримуються особисто знайомі мені російські філософи (Стьопін, Лекторський), які передають принагідні вітання.

Що ж стосується щойно висловленої Марксової тези про Фюрбаха, то краще світ пояснювати, а не змінювати, бо від змін зазвичай стаються кризові революції».

Олег Рафальський,
член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, директор
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса
НАН України

«Попри не надто тривалий вік Інституту Кураса, від самого часу його виникнення в 1991 році обидві наші установи плідно співпрацюють».

Дарує скульптуру сови, запропонувавши зробити її гербом Інституту філософії.

Юрій Шемшученко,
академік НАН України, доктор юридичних наук, директор Інституту
держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

«Інститутові філософії не варто реагувати на сприятливі чи несприятливі обставини, головне — робити свою справу. Діючи саме так у минулому, ІФ і перетворився на флагмана філософських досліджень в Україні... Різномасштабне співробітництво між Інститутом філософії та Інститутом права (спільна колись спецрада із захисту дисертацій з філософії права, очолювана В. Шинкаруком, спільне видання журналу «Проблеми філософії права») має бути продовжене й надалі».

Микола Сулима,

член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту літератури ім. Тараса Шевченка

«Філософи й філологи вивчають одні й ті самі тексти, тільки філософи — в аспекті глибини думки, а філологи — краси тексту. ... Особливим явищем інтелектуального життя в Україні є Сковородинські читання, що спільно проводяться нашими інституціями упродовж майже 40 років!»

Читає оригінальне вітання у вигляді уявного діалогу за участі Сковороди, написаного нібито самим Сковородою й нещодавно знайденого у невідомому раніше рукописі ¹.

Василь Василяшко,

заслужений журналіст України, учений секретар правління Товариства «Знання» України

«Товариство “Знання” не уявляє своєї діяльності без внеску філософів взагалі й Інституту філософії зокрема. В. Шинкарук протягом 17 років очолював Товариство, у Правлінні Товариства й зараз багато філософів... Помітними явищами стали Антропологічні читання і Шинкаруківські читання, що проводяться у співпраці Товариства та Інституту філософії... У проектах Товариства активно працюють співробітники ІФ (передовсім Гомілко, Андрос, Грабовський)... Це єднання є запорукою успіхів у майбутньому».

Олександр Маврін,

кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту археографії

«Дякую Інституту філософії за те, що був “добрим сусідою” впродовж усього періоду існування Інституту археографії, й особисто акад. Поповичу за шляхетну довіру й підтримку. ... Бажаю добрих аспірантів, щоби запобігти тому катастрофічному розривові поколінь в науці, який усім нам нині загрожує».

¹ Текст Г.С. Сковороди, підготовлений до друку Миколою Сулимою, див. у цьому випуску «ФД» (стор. 136).